

УДК 811.16+821.16

ISSN 1450-5061

Славистика

Књига XI (2007)

Уређивачки одбор:

др Петар Буњак, др Ксенија Кончаревић, др Верица Копривица,
др Богдан Косановић, др Софија Милорадовић,
др Богољуб Станковић, др Мирољуб М. Стојановић,
др Александар Терзић, Богдан Терзић, В. П. Гутков (Русија),
др Бранко Тошовић (Аустрија)

Главни уредник:
БОГОЉУБ СТАНКОВИЋ

СЛАВИСТИЧКО ДРУШТВО СРБИЈЕ
Београд • 2007

ИСТОЧНИ И ЗАПАДНИ СЛОВЕНСКИ ЈЕЗИЦИ У
„ЈУЖНОСЛОВЕНСКОМ ФИЛОЛОГУ“

У раду се разматра допринос *Јужнословенској филолоџи* упознавању српске и јужнословенске научне јавности с науком о источним и западним словенским језицима током двадесетог вијека.

Кључне ријечи: Јужнословенски филолог, славистика, словенски језици, српски језик, источни словенски језици, западни словенски језици

Као што је познато, *Јужнословенски филолог* спада међу најстарије српске часописе из области науке о језику. Покренут је 1913. год., прије њега покренут је *Српски дијалектолошки зборник* – 1905. Од тада овај часопис излази као „повремене спис за словенску филологију и лингвистику“. Није излазио само за вријеме свјетских ратова, а од 1973. излази као годишња публикација. Покретачи *Јужнословенској филолоџи* били су академици Љубомир Стојановић и Александар Белић. Већ у уводној ријечи у првој књизи они указују на чињеницу да српска филологија нема такве часописе какав је *Archiv für slav. Philologie* или какве имају Руси (поред академијиних публикација), али и Пољаци и Чеси. Они директно кажу: „... ипак ми нисмо још имали часописа којему би био једини задатак – проучавање нашег језика у вези са осталим јужнословенским и *другим словенским* (истицање С. Т.) језицима и испитивање њихових језичких споменика. Ту празнину, према снази и средствима, треба да испуни *Јужнословенски филолог*. (...) Природно је да ће *Јужнословенски филолог* због ограниченог простора који ће му моћи бити у почетку дат морати у свом програму знатно сузити широку област савремене славистике и ограничити је, на првом месту, на српскохрватски језик и српскохрватске писане (штампане) споменике, али свакоме је познато да се језик не може проучавати без познавања осталих јужнословенских језика и научне литературе о њима, без познавања онога што је урађено за *остале словенске језике* (С. Т.) и без расправљања питања заједничких свим словенским језицима. Зато ће се садржина и расправа и обавештења која буде давао *Јужнословенски филолог* својим читаоцима морати кретати према тим основним потребама научног проучавања нашег језика“ (I, стр. 2). Слично се наводи и у уводној ријечи за другу књигу, која се појавила након свјетског рата 1921: „*Јужнословенски филолог* и у будућности, као и у прошлости, посвећиваће своју пажњу свему што се тиче јужнословенских језика непосредно или посредно. Зато се он обраћа свим специјалистима, испитивачима не само јужнословенских језика, него и *осталих словенских језика* (истицање С. Т.), да му учине част слањем својих прилога, и када се они тичу непосредно особина јужнословенских језика, и када се њима утврђују општесловенске или прасловенске особине које имају значаја и за нашу групу језика. Сем тога, и у будућности ће *Јужнословенски филолог* пратити

кретање словенске лингвистике и филологије код свих осталих словенских народа, дајући критичке прегледе о научном раду код њих“ (II, 2).

До другог свјетског рата изашло је седамнаест књига *Јужнословенској филолоји*. Кад је ријеч о источним и западним словенским језицима, он се заиста држао начела која су у два маха истакнута. Овај часопис је био у сталном стваралачком контакту са источном и западном славистиком, са источним и западним словенским језицима. Уосталом, већ на корицама друге књиге међу уредницима су и К. Њич, професор универзитета у Кракову и О. Хујер, професор универзитета у Прагу, као и Ст. М. Куљбакин, који је постао професор Београдског универзитета.

Мој циљ је да прикажем шта је *Јужнословенски филолој* доносио у вези са источним и западним словенским језицима. Односно, шта је уредништво доносило из славистике што се не тиче директно српског и других јужнословенских језика, а видјели смо да је већ у првом броју оно најавило такву оријентацију.

Међу радовима који иду у ову групу има више врста. Ту спадају радови који се баве неким источнословенским или западнословенским језиком. Такође, ту су радови који се баве прасловенским језиком и у оквиру те теме којим од ових језика. Ту су биљешке и прикази који се баве дјелима посвећеним неким од језика из ове двије групе словенских језика.

У међуратном периоду у *Јужнословенском филолоју* нашло је мјесто по неколико чланака из прве и друге групе, и већи број биљешки и приказа о различитим дјелима која се тичу појединачних словенских језика.

У ту прву групу би ушли и радови Н. Н. Дурново *Русские рукописи XI и XII вв. как ѿамѣйники старославянскоѿ языка* (IV, 1924; V, 1925–1926; VI, 1926–1927), М. С. Московљевић, *О ѿписању руских имена у нашем језику* (VIII, 1928–1929) и А. Белић, *Поводом расѿраве О ѿписању руских имена у нашем језику* (исто), те Л. Сплавински, *Крајѿак ѿреѿлед рада на ѿрочавању ѿљскоѿ језика* (предавање одржано на Коларчеву универзитету 1933) (XIII, 1933–1934).

У другу групу спадају радови који припадају упоредној граматичи: А. А. Шахматов, *Заменички словенски насѿавак gen. sing. и neutr.* (I, 1913), Ст. Куљбакин, *Акцѿнаѿска ѿѿѿања* (II, 1921), А. Белић, *Прилози исѿорији словенских језика* (IV 1924), Л. А. Булаховски, *Акцѿѿолоѿическиѿ ѿѿуды* (IV, 1924; V, 1925–1926). Овдје би се могао придодати и прегледни чланак Н. Дурново, *Обѿче и славянскоѿ ѿѿѿознание в Росѿии с 1914 ѿо 1925 ѿод* (V, 1925–1926).

Много више је у овом периоду било краћих биљешки или приказа који се тичу источнословенских или западнословенских језика. Тако се већ у другој књизи налази кратка биљешка С. Куљбакина о књижници *Украјински језик*, која је објављена Харкову. У четвртој књизи А. Белић пише о књизи *Ůvod do dějin* [напомена за слагача: треба обрнути знак над е] *jazyka českého* Олджиха Хујера, а С. Куљбакин о књизи Б. М. Љапунова *Единѿиво русскоѿ ѿѿѿа в ѿѿо наречиях*. У шестој књизи А. Белић приказују књигу С Карцевског *Systěm de verbe russe*, а у тринаестој књизи (1933–1934) исти аутор приказује књигу Е. Кошмидера *Nauka o aspektah ѿyasovnika polskiego w zaryse* и дјело Г. Гунарсона о придјевском виду у словенским језицима и посебно у руском језику Такође, А. Белић приказује дјело В. Виноградова

Современый русский язык 1 и 2 (XVII, 1938–1939). Значајно је да је поводом смрти Олджиха Хујера Јужнословенски филолог донио библиографски преглед његових радова од 1901. до 1930. г. (IX/1930).

Иако помало излази из оквира ове теме, треба поменути и Белићев осврт на сједницу Фонолошку конференцију одржану у Прагу децембра 1930, на којој су (претежно) словенски слависти разрађивали један нови теоријски приступ изучавању језика (X, 1931). Занимљиво је како је А. Белић ту дао своју оцјену резултата те конференције, са примјетним тежњом да своје евентуалне резерве саопшти опрезно.

Како се види, у овом периоду излажења „Јужнословенски филолог“ јесте био часопис посвећен јужнословенским језицима, али је одржавао везу научне јавности са научним достигнућима у другим славистичким срединама. Испуњавао је, дакле, обећање да ће читаоце упознавати са донетима славистичке науке у другим словенским језицима – источним и западним. Иако је било радова који се односе на поједине источнословенске или западнословенске језике, више пажње је овај часопис посвећивао приказима и биљешкама о појединим радовима који се тичу неког од ових језика.

Као што је речено, други свјетски рат је прекинуо излажење Јужнословенског *филолоџа*. Први послератни број, XVIII, изашао је за 1949/1950. год. Он је сlijедио политику предратног Филолога. Опет је то био часопис првенствено за јужнословенску филологију, али је доносио прилоге о истоочнословенским и западнословенским језицима. Тако већ у првом броју послератне серије имамо прилог Н. Ван Вејка *Les groupes њr, њr, њl, њl en slave commun et en russe*. У овом периоду па све негдје до 1970-их година јављају се повремено чланци који се тичу појединих питања западних и источних словенских језика. Најчешће су у питању руски пољски и чешки језик. У ово вријеме јавља се В. Лубаш са прилогом о главним цртама пољске ономастике (XXV 1961/62 и XXIX/3–4 1973), кога ћемо касније упознати као значајног србисту у Пољској. То су прилози А. Белића са упореднограматичком тематиком, па прилог А. Зарембе о стваралаштву Лер Сплавинског поводом смрти (XXVII/1–2, 1966–1967) М. Пешикана о поријеклу словенских акценатских типова. Као куриозитет може се навести рад М. Пешикана о једном нејужнословенском језику који станује на јужнословенском простору (XXXI, 1974/75). За овај период карактеристично је, дакле, да се повремено јављају аутори са радовима из ове тематике. Не видим битно повећано учешће у односу на доратни, али стално присуство радова и аутора из ове две гране словенског свијета говори и о часопису и о угледу београдске славистичке средине. Поменуо бих да је у бр. XXX/1–2 (1973), који је посвећен академику М. Стевановићу, било чак седам радова са тих терена М. Г. Булахов, Bronislaw Wiczorkiewicz, A. Zaremba, Mieczyslaw Karas, Jerzy Kurylowicz, Klemens Stepniak, а могао би се приброджати још понеки, ако се занемари тематика о којој се пише, јер је било више аутора са ових терена.

Може се рећи да је и у овом периоду на страницама *Јужнословенског филолоџа* стално присутна научна информација о дјелима која се појављују о овим словенским језицима. Те информације се дају у оквиру научне критике. Углавном се биљежи

појава значајних дјела на истоку и западу словенског свијета. Првенствено су ту дјела која се тичу руског на истоку и чешког и пољског језика на западу. Али ту је и приказ М. Павловића који се тиче једне књиге о творбеним типовима хидронима у једном предјелу Украјине; књига која је изашла у Кијеву 1966 (XXVII/3–4 1968/69). Не само да су покривени различити словенски језици, него се пише и о дјелима из различитих области, присутне су и ономастика и дијалектологија и граматички систем појединих словенских језика.

Негдје од средине седамдесетих година двадесетог вијека запажа се нешто већа заступљеност источнословенских и западнословенских језика на страницама *Јужнословенској филолоја*, како у погледу научних радова тако и научне критике. И даље се радови могу подијелити у двије групе – они који се тичу појединих словенских језика и радови који имају конфронтативни карактер. Ово је вријеме кад је на страницама *Јужнословенској филолоја* чест сарадник З. Тополињска, нпр. ово је и вријеме кад се на страницама овога часописа јављају наши слависти који пишу о одређеним питањима ових словенских језика, посебно руског језика.

Такође у овоме периоду на страницама *Јужнословенској филолоја* често се јављају прикази значајних дјела о различитим питањима ових језика, да поменем само неке овдје сада: Гордана Јовановић и Даринка Гортан Премк *Грамматический словарь русского языка* од А. А. Зализњака (XXXVII, 1981), или В. Јерковић приказ књиге Данијела Вај *Syntax und Semantik polonischer Partizipialkonstruktionen im Rahmen einer generativ-transformationellen Sprachbeschreibung* (XXXV, 1979), што ће рећи да се читаоцима приближују таква дјела која показују савремене теоријско-методолошке приступе изучавању језика. Ту је и приказ књиге Ј. Д. Апријесјана *Лексическая семантика*, од Живојина Станојчића (XXXII, 1976).

И последње деценије двадесетог вијека карактерише присуство радова у *Јужнословенском филологу* који се односе на поједине источне и западне словенске језике. Ту су опет радови иностраних и наших слависта. Поред оригиналних научних радова овај часопис је објављивао у рубрици *Прикази и критике* осврте на дјела о појединим словенским језицима. Такви су, нпр., приказ Јасмине Грковић – В. А. Дыбо, *Славянская акцентология*, Гордане Јовановић – R. Laskowski, *Studia nad morfologią współczesnego języka polskiego*, те приказ Милке Ивић – *Grammatik der obersorbischen Schriftsprache der Gegenwart. Morphologie* (све у XL, 1984) или приказ Милке Ивић – *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Składnia* (XLI, 1985). А детаљније навођење радова из овог тематског круга не дозвољава простор предвиђен за овај рад. Навођење само радова из овог тематског круга објављених у двије књиге броја LVI (2000), поводом смрти академика Павла Ивића заузело би подоста простора. А, с друге стране, то су радови који су настали у блиској прошлости и које су многи читаоци овога мог рада и сами читали. Оно што је сасвим извјесно јесте чињеница да је *Јужнословенски филолог* током двадесетог вијека одржао опредјељење које су изнијели његови оснивачи још у првој књизи.

Све у свему, може се рећи да је *Јужнословенски филолог* од почетка до данас задржао у својој уређивачкој политици опредјељење да своје читаоце повремено и у оквиру могућности сваке врсте обавјештава о ономе шта се пише о источнос-

ловенским и западнословенским језицима, и то преко одређеног броја радова који се појављују цијелим током излагања овога часописа, а такође и кроз богату научну критику о дјелима која се односе на ове језике. У том погледу није се ништа мијењало за непуних сто година излагања овога часописа. Може се рећи једино да је са временом ипак нешто растао број таквих радова, радова прије свега. Сасвим је разумљиво да је уредништво увијек имало већу могућност да утиче на избор дјела која ће се приказивати него на избор радова о овим словенским језицима – ту су се могли ангажовати и наши стручњаци. Зато не чуди што се у научној критици може видјети више планског него кад су посриједи научни радови. Ипак, часопис је, поред ове засигурно врло добре замисли да повремено објављује такве радове, остао прије свега часопис за јужнословенску филологију и лингвистику. Али часопис који је стално имао отворене прозоре према западном и источном словенском свијету. Ово своје одређење *Јужнословенски филолоџ* је увијек реализовао ангажујући домаће стручњаке, али и познате слависте из свијета, посебно оне из словенских земаља. Углед који је овај часопис стекао у свијету славистике¹ још у првим годинама свога излагања квалитетом својих прилога одржао је све до данас. Он се сврстава у водеће часописе у свијету славистике. Зато је он увијек имао међу сарадницима и најзначајнија имена из свијета славистике.

Срето Танасич

ВОСТОЧНЫЕ И ЗАПАДНЫЕ СЛАВЯНСКИЕ ЯЗЫКИ В ЖУРНАЛЕ
„ЮЖНОСЛАВЯНСКИЙ ФИЛОЛОГ“

Резюме

Южнославянский филолог является журналом для славянской филологии и лингвистики, который начал выходить в 1913 году. Основной задачей журнала с самого начала была публикация работ, посвященных сербскому языку и остальными южнославянскими языками. Между тем, его основатели, академики Любомир Стоянович и Александр Белич в первом его номере подчеркнули, что будут публиковаться работы и обзоры, касающиеся также восточных и западных славянских языков, в целях информирования читателей о том, что происходит в других славянских центрах. Такой концепции *Южнославянский филолог* придерживается в течение всего своего существования, а его в этом поддерживали как наши, так и иностранные слависты. Благодаря высокому уровню работ, публикующихся в *Южнославянском филологе*, он начал пользоваться научным авторитетом и привлекать к сотрудничеству самых выдающихся славистов мира.

¹ Данас *Јужнословенски филолоџ* само у оквиру размјене одлази у преко сто педесет славистичких центара у свијету.